

İlyas TEKİN*

Recep ve **Şaban** ayı ile karşıladığımız **Ramazan** ayımız mübarek olsun. Ayların efendisi, on bir ayın sultanı mübarek **Ramazan** ayı, Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen tek aydır. Bu ayda yapılan en önemli ibadet oruçtur. Bakara süresinin 183-187. Âyet-i kerimeleri "**Ramazan** ayı ile oruç ibadetinden bahs eder.

A) Âyet-i kerimeler:

1-183. âyet-i kerimede ise: "**Ey iman edenler, Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden önceki (ümme)lere farz kılındığı gibi size de farz kılındı.**"¹ Devamında da "**oruçun sayılı günlerde tutulacağı; hasta ve yolcular isterlerse sonra kaza edebilecekleri, kaza edemeyecek durumda olanlardan imkânı olanların fidye verebilecekleri**" anlatılıyor.²

2- 185. Âyet-i kerimede: "**Kur'an-ı Kerim'in Ramazan ayında indirildiği ve bu ayı kim idrak ederse, oruç tutması gerektiği; kim de hasta veya yolcu olursa, tutabileceği günlerde kaza edebileceği**" açıklanıyor.³

Ayrıca "**bin aydan daha hayırlı olduğu ve Kur'an-ı Kerim'in o gecede indirildiğini**" bildiren **Kadir** gecesiyle ilgili hususi bir süre de var.

3- 186. âyet-i kerimede: "**Kullarım beni sana sorarlarsa, de ki: Ben onlara çok yakınım, bana dua edenlerin duasına cevap/karşılık veririm...**" buyruluyor.⁴

4- 187. âyet-i kerimede ise. "**imsâk ve iftar, yani oruçun başlama ve bitiş saatleri ile oruçlu iken gündüz yasak olan yeme, içme ve karı-koca ilişkilerinin gece serbest olduğu, hatta karı-kocanın birbirleri için birer elbise oldukları**" beyan ediliyor.⁵

Oruç, hicretten bir buçuk sene sonra, kiblenin **Mescidi Haram**'a tahvilinden sonra, **Şaban** ayında farz kılınmıştır. Öncesinde her ay üç gün ve bir de **Âşûra** orucu vardı.⁶

* E. Üsküdar Milli Eğitim Md.
ilyastekin3453@gmail.com

info@turkaydergi.com

Şaban ayı, **Ramazan** ayından bir önceki aydır ki, Peygamberimiz ve ashabı kiram o sene oruç tuttular.

B) Bu âyet-i kerimelerden çıkarılan hükümler:

1- Oruç ibadeti, sadece bize mahsus değildir; Adem (as)'dan itibaren günümüze kadar bütün peygamber ve ümmetlerine farz kılınmıştır.⁷ Ancak gün sayısı farklı olabilir. Zira her ümmet için ayrı şeriat gösterilmiştir.⁸

2- Orucun gayesi/hedefi, günahları/ kötülükleri terk etmektir. Bu sebeple âyet-i kerime; "**umulur ki, ittika eder, günah ve kötülükleri terk edersiniz.**" cümlesiyle bitiyor. Takva/kemal derecesine yükselmek için tabiatın aşağılıklarından/kötülüklerden sakınmak gerekir. İnsanın kemali, melekîyyet (melek), noksanı ise behimiyet (hayvaniyet)'tir. İnsan bu ikisi arasındadır.

Nefsi zapt ve tehzip için oruçtan daha güzel yardımcı bulunmaz. Oruç nefisten gelen hastalıklar için güzel bir ilaçtır.⁹ Bu, namaz için de böyledir, diğer ibadetler için de. Zira âyet-i kerimede: "**Mutlaka namaz fahşa ve münkeri yasaklar.**"¹⁰ buyruluyor. Yani namaz kılan, oruç tutan, hacca giden, ibadet eden, yalan söylemez, hırsızlık yapmaz, iftira etmez, kul hakkı yemez vs. Bu hedefe ulaşıyor mu? Şüphesiz bu ibadetleri ruhuna uygun yapan Müslümanlar vardır; ama geneli için bunu söyleyebilmek zordur. Zira Müslümanların durumu ortada!

3- Oruç, sayılı günlerdedir ve sadece Ramazan ayında farzdır.¹¹ **Kamerî** aylar, bazen 29, bazen de 30 gün olur. Ne ise o. Ne eksik ne fazla. Ay takviminde sene 354, güneş takviminde 365 gündür. Böylece **Kamerî** takvimle **Miladî** takvim arasında 11 gün fark vardır. Bu sebeple mübarek gün ve geceler ile **Ramazan** orucu yaz-kış senenin bütün günlerini 33 senede bir dolaşmış olur. Şüphesiz ki bu tesadüf (kendiliğinden olmuş) değildir, öyle ayarlanmıştır; İlâhî programın bir sonucudur. Bunu başka bir aya almak mümkün değildir.

Sevgili Peygamberimiz, 9 sene Ramazan orucu tutmuştur. Bunların 4'ü 29, 5'i de 30 gün çekmiştir.¹²

4- **En kıymetli ay Ramazan ayı, en kıymetli gece de Kadir gecesidir.**

5- **Dinde güçlük/zorluk yoktur, kolaylık vardır.** Oruç tutma şartlarına sahip olanlar oruç tutarlar. Hastalık, yolculuk, oruç tutamayacak derecede ihtiyarlık gibi mazereti olanlar, imkân varsa sonra kaza eder, yoksa imkânı varsa fidye verirler. Buna da imkânı olmayanlar için melese yok. Bu âyet-i kerimelerde buna vurgu yapılıyor. Ayrıca İnşirah süresinde: **“Şüphesiz her zorluk için kolaylık vardır.”** cümlesi iki defa tekrar etmektedir.¹³ Nitekim eskiden ilk okumaya başlarken **“Rabbi yessir “** duası ile başlanırdı. **“Ey Rabbim, kolaylaştır, zorlaştırma; ey Rabbim, hayırla tamamla.”** Ancak kolaylıklar da âyet-i kerime ve hadis-i şeriflerde gösterilmiştir. Öyle her önüne gelenin kolaylık uyduracağı bir durum söz konusu değildir.

6- **Ramazan ve oruçla ilgili âyet-i kerimeden hemen sonra dua âyet-i geliyor.** Demek ki dua önemli bir ibadet ve bu ayda çok dua etmek gerekir. **“O, bize şah damarından daha yakındır.”**¹⁴ İstemesini bilirsek, duamızın karşılığını görürüz. Çünkü bu ay duaların daha çok kabul edildiği bir aydır.¹⁵

7- **Son âyet-i kerimede ise imsak ve iftar vakti anlatılıyor.** **“Beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye kadar...”** Bu tabii ki mecazîdir. Kur'an-ı Kerim'de böyle teşbihler vardır. Beyazlık, ufukta yatayına uzanan bir ip gibi görüldüğü için ipe benzetilmiştir. **“Fecr”** yarmak, fışkırmak anlamındadır. **“Tanyerinin beyazlığı gecenin siyahlığından ayırt edilinceye kadar.”**¹⁶ Hadis-i şeriflere göre gecenin sonu tan yerinin ağarmaya başlamasıdır.¹⁷ İmsakin (oruçun başlangıcının) güneşin doğmasıyla başlayacağını söyleyen hiçbir müctehid ve müfessir yoktur.¹⁸ Sevgili Peygamberimiz bunun: **“gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığı”** olduğunu bildirmiştir.¹⁹

Burada **Hamdi Yazır**'ın yorumunu nakletmekte fayda vardır: **“O zaman bazı kimseler ellerine bir beyaz, bir de siyah iki iplik alır ve bunlar birbirinden seçilinceye kadar imsak yapmazlarmış. İşte bunun üzerine: “minel-fecr” kaydının sonradan nazil olduğu rivayet edilmiştir. Böylece konu iyice açıklanmış oldu.**

“Beyaz iplik” gerçek lügat manasında olmayıp mecazi mütearef olarak fecrin/neharin başlangıcı olduğu anlaşılmış oldu.” Tecdî Sarîh T.de de aynı açıklama vardır.²⁰ Bu âyet-i kerimede **“gece”** manasındaki **“lejl”** kelimesi iki defa geçiyor. Birincisinde gecenin sona erip gündüzün başlangıcı; ikincisinde ise, gündüzün sona erip gecenin başlangıcı anlatıyor. **“Minel-fecri”** tabirinden açıkça anlaşılıyor ki, **“beyaz iplik”**ten maksat, **“fecri sadıkta ufukta beliren beyazlıktır.”**²¹ Ne yazık ki, Peygamberimiz tarafından açıklanmasına ve 1400 küsur seneden beri uygulanmasına rağmen, hâlâ beyaz iplik, siyah iplik tartışması yapanlar var! Hâlbuki asırlardan beri İslâm âleminde kullanılan **Temkin**, 1982'den sonra kaldırıldı. Ki, o zamana kadar sabah ezanından 18 dakika önce imsak başlardı.²² Artık takvimlerin çoğunda o da yok... Fecrin tuluu (doğması) hem şer'an gündüzün başlangıcı ve hem de oruç için imsak vaktidir.²³

C) **Hadis-i şerifler:**

a) **Ramazan ayı ile ilgili hadis-i şerifler:**

1- **“Kim Ramazanın faziletine inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek ihya ederse geçmiş günahları bağışlanır.”**²⁴ Ramazanda gündüz oruç tutan, gecelerini ihya edenlerin büyük-küçük (kul hakkı hariç) günahları affedilir.

Şüphesiz kul hakkı Ramazanda bile affedilmez. Çünkü onu ancak hak sahibi affeder. Ramazan ayını ihya etmek başta namaz-oruç olmak üzere ibadetlerle olur. Gündüz oruç tutulur, gece de **Teravih** namazı kılınır. Burada **Teravih** namazına işaret edilmiş olup bu namazın nafîle namazlar içinde çok önemli ve özel bir yeri vardır. **Oruç** bu aya mahsus olmak üzere farz olduğu gibi, **Teravih** namazı da bu aya mahsus olmak üzere sünneti müekkedde (kuvvetli sünnet)'tir.

Burada **“inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek”** tabiri önemlidir. Yani bunun önemli bir ibadet ve sünnet olduğuna inanarak ve gösteriş için değil; ihlâsla, sevabını yalnız Allah Teâlâ'dan bekleyerek kılanlar sevabına nail olur. Riya için kılanlar, sevap kazanmak şöyle dursun, gizli şirke girip günah bile kazanırlar.

2- **“Ramazan ayı girdiğinde cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar bağlanır.”**²⁵ İşte Ramazan ayının bize kazandırdığı rahmet ve üç güzellik: **Cennet kapılarının açılması, cehennem kapılarının kapanması ve şeytanların bağlanması.**

Tabii ki cennet kapılarının açılması ve şeytanların bağlanması/iş göremez hale gelmesi, cehennem kapılarının kapanması demektir. Bu hadis-i şerifin değişik rivayetleri vardır ama esas değişmemektedir. Birinin sonunda şu cümle yer alır:

3- “Ramazanda her akşam bir münâdî/melek şöyle seslenir: ‘Ey hayrı isteyen, gel; ey şerri isteyen vazgeç. Çünkü bu ayda Allah’ın cehennemden azat ettikleri vardır.’”²⁶

b) **Kadir Gecesiyle ilgili hadis-i şerifler:**

1- “Kim Kadir gecesinin faziletine inanarak ve sevabını Allah’tan bekleyerek ihya ederse geçmiş günahları bağışlanır.”²⁷

Bu hadis-i şerif, 1 numaralı hadisi şerifle aynıdır; sadece “Ramazan” yerine “Kadir gecesi” gelmiştir. Her ikisinde de “iman” ve “ihtisab” kelimeleri geçer ki, inançsız ve ihlâssız yapılan hiçbir iyilik ve ibadetin Allah (cc) katında kıymeti yoktur.

2- “Kadir gecesini Ramazanın son on günü içinde arayınız.”²⁸

3- “Kadir gecesini Ramazanın son on günündeki tek gecelerde arayınız.”²⁹

4- Hz. Âişe (ra) validemiz şöyle dedi: “Ramazanın son on günü girdiğinde Resûlullah (sa) gecelerin hepsini ihya eder, ev halkını uyarır, ciddiyle ibadete soyunurdu.”³⁰

Bu hadis-i şeriflerde hem kavli/sözlü ve hem de fiilî/uygulamalı sünnet vardır. Yüce Allah (cc) bu en kıymetli geceyi gizlemiştir. Ama sevgili Peygamberimiz önce: “Ramazan ayının son on gününde”, sonra da: “son on günün tek gecelerinde aramamızı” tavsiye buyurmuştur. Dolayısıyla, 21, 23, 25, 27 ve 29. gecelerde; hatta 19. geceyi de ekleyenler vardır. Ayrıca Ramazan ayının son on günündeki itikâf sünnetine de işaret edilmektedir.

5- Yine Hz. Âişe (ra) validemiz: “Ey Allah’ın Resulü, Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bilecek olursam nasıl dua edeyim” sorusuna Peygamberimiz şu duayı tavsiye buyurmuştur:

“ALLAHUMME İNNEKE AFUVVUN TUHİBBU’LAFVE FA’FU ANNİ” Yani: “Allah’ım, sen çok affedicisin, affetmeyi seversin. Beni de bağışla!”³¹

c) **Oruçla ilgili hadis-i şerifler:**

1-Peygamberimiz şöyle buyurdu: “Azîz ve celîl olan Allah: ‘İnsanın oruç dışında her ameli/ibadeti kendisi içindir. Ancak oruç benim içindir ve onun mükâfatını ancak ben vereceğim’ buyurdu.

Oruç kalkandır. Biriniz oruç tuttuğu gün kötü söz söylemesin ve kavga etmesin. Şayet biri kendisine söver ya da çatarsa: “Ben oruçluyum” desin.

Muhammed’in canı kudret elinde bulunan Allah’a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.

Oruçlunun rahatlayacağı iki sevinç anı vardır: Birisi iftar ettiği zaman, diğeri de orucunun sevabıyla Rabbine kavuştuğu andır.”³²

Buhârî’nin başka bir rivayeti şöyledir. Allah Teâlâ buyurdu ki:

“Oruçlu kişi yemesini, içmesini cinsi arzusunun benim rızam için terk eder. Oruç doğrudan doğruya benim rızam için yapılan bir ibadettir. Her iyiliğin karşılığı on misli sevap olduğu halde, orucun mükâfatını ancak ben vereceğim.”³³

d) **Hadis-i şerifin açıklaması:**

1-Bu son cümleler, yukarıdaki hadis-i kudsîyi tefsir mahiyetindedir. Kur’an-i Kerim’de olmayan, Cebrail (as) vasıta olmadan, manası doğrudan Peygamberimize ilham buyurulan ve Peygamberimizin “Allah Teâlâ buyurdu” şeklindeki nakillere “Hadisi Kudsî” denir.³⁴ Ki yukarıdaki iki cümle böyledir.

2- Hadisi kudsîde “her iyiliğin karşılığı on misli olduğu halde, orucun mükâfatını ancak ben vereceğim.” ifadesi, orucun sevabının hesapsız denecek kadar çok olacağını gösterir. Kötülüğün/günahın cezası/karşılığı mislidir, ancak iyilik ve ibadetlerin karşılığı en az bire ondur. Bu, âyet-i kerime ile sabittir.³⁵ Diğer bazı âyet-i kerimelerde ise, böyle bir miktar belirtilmeden iyiliğin “kat kat fazlasıyla”³⁶, “daha hayırlısıyla”³⁷, “daha güzeliyle”³⁸ karşılık bulacağı anlatılmaktadır.

Ortası bire yedi yüz mislidir.³⁹ En fazlası, niyet ve ihlâsa göre kat kat fazla olabilir.⁴⁰ İşte oruç böyledir. Çünkü oruç büyük bir sabır işidir.

Hadis-i şerifte: “**Oruç sabrın yarısıdır, temizlik de imanın yarısıdır.**”⁴¹; “**Sabır imanın yarısıdır.**”⁴² buyurulmuştur. Buna göre oruç imanın dörtte biri olur. Başka bir hadisi şerifte ise: “**Sabır ayının orucu**”⁴³ diye geçer. Ki **Ramazan** orucudur. Hele yazın sıcak ve uzun günlerde oruç ne kadar uzun süren bir ibadettir! Sabır ayında sabır ibadeti. Onun için de âyet-i kerime: “**Muhakkak sabredenlere mükâfatları hesapsız verilir.**”⁴⁴ buyurulmaktadır.

3- İnsanın bütün ameli/ibadeti Allah (cc) rızası için iken burada neden Hz. Allah (cc): “**İnsanın oruç dışında her ameli/ibadeti kendisi içindir. Ancak oruç benim içindir ve onun mükâfatını ancak ben vereceğim**” buyurdu? Orucun önemi ve kıymetine işaret eder. Değişik yorumlar var. Deniliyor ki, **çünkü oruç, namaz, hac, sadaka/zekât, cihat ve benzeri GÖRÜNEN ibadetler gibi değildir ve riya/gösterişten uzaktır.**⁴⁵

4- “**Onun mükâfatını ancak ben vereceğim.**” cümlesi, sadece oruç ibadeti içindir ve şunu ifade eder: “**Ben, oruçluya vereceğim sevabın miktarını bilen tek kişiyim, bunu başkası bilemez.**” Bu da sevabın çok fazla olacağına delalet eder...⁴⁶

5- **Oruç, dünyada günahlara, ahirette ise cehenneme karşı koruyucu bir kalkandır.** Oruçlu zırhlanmış gibidir. Hakkıyla tutulan oruç, tutan kişiyi kal’a içine alır; elini-kolunu, ağzını-dilini, gözünü, kulağını, ayağını, bütün azalarını kötü şeylere/günahlara karşı tutar; kötülük yaptırmaz. Hatta birisi ona çatar, kötü söz söyler, kavga etmek isterse; ona uymaz, onun seviyesine inmez ve nazikçe: “**ben oruçluyum.**” der. Bazı rivayetlerde bu iki defa geçer. Yani bir defa yetmiyorsa, iki defa söylesin. Benim organlarım bağlı, Rabbimin orucumu iptal etmesinden korkarım demektir ki bu durum, o kişinin kemalat ve faziletlerle süslenmesi, rezil şeylerden arınması ve kalbin huzur bulmasıdır.⁴⁷

6- **Oruçlunun ağız kokusu, Misk kokusu gibidir.** Özellikle uzun yaz günlerinde oruç tutan kişide açlıktan dolayı bir ağız kokusu olabilir. Oruçlunun ağız kokusu bile, Allah (cc) katında insanlarca en güzel koku olan misk kokusundan daha güzeldir. “(Gerçek) **oruçlunun uykusu dahi ibadet, sükûtü tesbih, ameli/ibadeti muzaaf (kat kat) ve duası müstecaptır.**”⁴⁸

7- **İftar vakti ve orucun sevabıyla Rabbine kavuştuğu an çok kıymetlidir.** Birincisi maddî, görünür, fakat geçicidir; ikincisi ise manevî, fakat sürekli. Her ikisi de sadece oruç tutanlara mahsustur.

8- **Oruç, az yeme ve içmeye teşviktir.** Oruç, faziletlerle süslü melekîyet kuvvetini ve ihlâsın ruhunu yok eden hayvanî kuvvetleri artıran nefsin arzularını disiplin altına alır, fikir ve basiret yönünü kuvvetlendirir. Nefis öyle bir canavardır ki, ona isteklerini verdikçe, doyacak yerde daha çok acıkır ve ister. Kalp ise nefse hâkim olduğunda, huzur bulur, emir ve yasakları devamlı takip eder.⁴⁹

Lokman (as) oğluna şöyle nasihat etmiş: “Mideni tıka basa doldurduğun zaman, fikrin uyur, hikmet kaybolur, organlar zikrin tesirinden, münacattan, idrak inceliğinden, kalp temizliğinden ve ibadetten geri kalır.”⁵⁰

9- **Ayrıca oruç zenginlere bizzat açlığı yaşattır, açların, fakir ve yoksulların halini daha iyi anlamayı öğreterek onlara yardım etmeye vesile olur.** Bu da sevgi ve kardeşlik ile sosyal barışın sağlanması açısından çok önemlidir.

İşte **Ramazan** ayı, **Kadir** gecesi ve **oruç** ibadeti böylesine kıymetlidir.

Bütün bunların sonunda Müslümanlar, âdeta bir ay çalışıp karşılığını almak gibi, bayramı hak ediyorlar. Onun için biz de bayram yapıyoruz.

Hz. Allah (cc) oruç ve diğer ibadetlerle bu mübarek ayı ve Kadir gecesini hakkıyla ihya etmemizi ve günahlardan arınarak bayrama kavuşmamızı nasip eylesin.

1-Bakara süresi /2, âyet: 183.

2-Bakara süresi /2, âyet: 184.

3-Bakara süresi /2, âyet: 185.

4-Bakara süresi /2, âyet: 186.

5-Bakara süresi /2, âyet:187.

6-Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, İstanbul 1971, c: 1, s: 625; Kadî Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 53; Tecridî Sarîh T, Ankara 1980, c: 6, s: 247.

7-Kadî Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 52; İsmail Hakkı Bursevî, Rûhul-beyan tefsiri, İstanbul 1969, c: 1, s: 289; Münzirî, et- Terğîb vet-Terhîb, Kahire 1937, c:2, s: 230.

- 8-Mâide süresi /5, âyet: 48.
- 9-Mehmed Zihni Efendi, Nimeti İslâm, İstanbul 1971, s: 449.
- 10-Ankebût süresi /29, âyet: 45.
- 11-Kadî Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 53; Münzirî, et- Terğîb vet-Terhîb, Kahire 1937, c: 2, s: 230.
- 12-Mehmed Zihni Efendi, Nimeti İslâm, İstanbul 1971, s: 458.
- 13-İnşirah süresi /94, âyet: 5-6.
- 14-Kaf süresi /50, âyet: 16.
- 15-İsmail Hakkı Bursevî, Rûhul-beyan tefsiri, İstanbul 1969, c: 1, s: 296.
- 16-Kadî Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 54; İsmail Hakkı Bursevî, Rûhul-beyan Tefsiri, İstanbul 1969, c: 1, s: 300.
- 17-Bkz. Buhârî, Savm, 16, 17; Müslim, Sıyâm, 33, 39 vd; Ebû Dâvûd, Sıyâm, 17.
- 18-Bkz. Komisyon, Kur'an Yolu Tefsiri, Ankara 2007, c: 1, s: 287.
- 19-Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 1, s: 671-673, c: 8, s: 5791, 5619; Tecrîdi Sarîh T, Ankara 1980, c: 2, s: 586-588, c: 6, s: 265-269.
- 20-Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 1, s: 672; Tecrîdi Sarîh T, Ankara 1980, c: 6, s: 265-266. Bkz. Kadî Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 54.
- 21-Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 1, s: 671-672; Tecrîdi Sarîh T, Ankara 1980, c: 6, s: 265-269; Kadî Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 54.
- 22-Bkz. Tecrîdi Sarîh T, Ankara 1980, c: 6, s:269.
- 23-Mehmed Zihni Efendi, Nimeti İslâm, İstanbul 1971, s: 128, 128/3.
- 24-Buhârî, İman, 37; Müslim, Müsafirin, 173, 174; Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, Ramazam, 1; Tirmizî, Savm, 1; Nesâî, Kiyâmü'l-leyl, 3, Savm, 39, 40, İman, 31, 32; İbni Mâce, İkamet, 173, Sıyâm, 3, 39, 40.
- 25-Buhârî, Savm, 5, Bed'ul-halk, 11; Müslim, Sıyâm, 1, 2, 4, 5; Tecrîdi Sarîh T, Ankara 1980, c: 6, s: 252.
- 26-Tirmizî, Savm, 1; İbni Mâce, Sıyâm, 2, 25; bkz. Münzirî, et- Terğîb vet-Terhîb, Kahire 1937, c: 2, s: 220.
- 27-Buhârî, İman, 25, 27, 28, 35, Savm, 6, Teravîh, 1, Leyletü'l-Kadr, 1; Müslim, Müsafirin, 173- 176; Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, Ramazam, 1; Tirmizî, Savm, 1; Nesâî, Kiyâmü'l-leyl, 3, Savm, 39, 40; İbni Mâce, İkamet, 173, Sıyâm, 2, 39.
- 28-Buhârî, Leyletü'l-Kadr, 3; Müslim, Sıyâm, 219. Ayrıca bkz. Tirmizî, Savm, 72.
- 29-Buhârî, Leyletü'l-Kadr, 3.
- 30-Buhârî, Leyletü'l-Kadr, 5; Müslim, İtikâf, 7. Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, Ramazam, 1; Nesâî, Kiyâmü'l-leyl, 17; İbni Mâce, Sıyâm, 57.
- 31-Tirmizî, Daavât, 84. Ayrıca bkz. İbni Mâce, Dua, 5; Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 9, s: 5982.
- 32- Buhârî, Savm, 9; Müslim, Sıyâm, 163; Tecrîdi Sarîh T, Ankara 1980, c: 6, s: 247-248, 254.
- 33-Buhârî, Savm, 3.
- 34-Tecrîdi Sarîh T, Ankara 1980, c: 6, s: 249.
- 35-En'âm süresi / 6, âyet: 160; Kasas süresi / 28, âyet: 84 Yûnus süresi /10, âyet: 27; Şûrâ süresi /42, âyet: 40.
- 36-Nisâ süresi /4, âyet: 40.
- 37-Neml süresi /27, âyet: 89.
- 38-Şûrâ süresi / 42, âyet: 23.
- 39-Bakara süresi /2, âyet: 261.
- 40-Bakara süresi /2, âyet: 261.
- 41-Tirmizî, Dua/Daavât, 86; İbni Mâce, Sıyâm, 44; Dârimî, Vudû, 2; Ahmed bin Hanbel, Müsned, IV, 260, 262, 265, 270, 272.
- 42-Câmius_sâğîr, c: 2, s: 49; Hâkim, el-Müstedrek, II, 446; Beyhakî ve Deylemî.
- 43-Ebû Dâvûd, Savm, 55; Nesâî, Sıyâm, 82; İbni Mâce, Sıyâm, 43; Ahmed bin Hanbel, II, 263, 264, V, 28, 78, 154
- 44-Zümer süresi /39, âyet: 10.
- 45-Münzirî, et-Terğîb vet-Terhîb, Kahire 1937, c: 2, s:2 02/4.
- 46-Münzirî, et-Terğîb vet-Terhîb, Kahire 1937, c: 2, s:2 02/4.
- 47-Münzirî, et-Terğîb vet-Terhîb, Kahire 1937, c: 2, s:203/2.
- 48-Mehmed Zihni Efendi, Nimeti İslâm, İstanbul 1971, s: 450.
- 49-Mehmed Zihni Efendi, Nimeti İslâm, İstanbul 1971, s: 450.
- 50-Münzirî, et-Terğîb vet-Terhîb, Kahire 1937, c: 2, s:230- 231.